

Acta Militaria Mediaevalia XVII
 Kraków–Sanok–Wrocław 2021, 207-210.
 DOI: 10.48280/AMMXVII.2021.015.

Marek Florek*
 Tomasz Stępnik**

Jeszcze o „średniowiecznym grocie włóczni”
 z Rudnika nad Sanem¹

A follow-up on a “medieval spearhead”
 from Rudnik on the San

Abstract: An iron spearhead accidentally found in 2020 in woods near Rudnik on the San was initially identified as part of a spear. On the basis of its shape the artefact was dated to the Middle Ages, most probably to the 10th-13th centuries. In the course of conservation work remains of wood were retrieved from the socket. Wood species analysis revealed that the shaft was made of maple tree. C14 dating demonstrated that the wood originated from modern times, most likely from the 17th century. In the light of these discoveries one should conclude that the artefact in question was not part of a spear, but of a javelin used as a hunting weapon, probably in the 17th century.

Key words: javelin, spearhead, wooden shaft, maple, Modern Period.

Received: 27.05.2021; **Accepted:** 29.06.2021; **Revised:** 28.08.2021.

Florek M., Stępnik T. *Jeszcze o „średniowiecznym grocie włóczni” z Rudnika nad Sanem*. „Acta Militaria Mediaevalia” XVII, 207-210. DOI: 10.48280/AMMXVII.2021.015.

W XVI tomie „Acta Militaria Mediaevalia” opublikowano informację o znalezionym w Rudniku nad Sanem żelaznym zabytku, określonym jako grot włóczni (Florek 2020, 282-286). Zabytek, chociaż z pewnymi zastrzeżeniami, uznano za średniowieczny, najbliższy typowi V w klasyfikacji Andrzeja Nadolskiego (1954, 54-55) bądź typowi III Anatoliâ N. Kirpični-

kova (Kirpichnikov 1966, ris. 1), powszechny w Europie Środkowej między X a XIV w.

Już po oddaniu tekstu do druku zabytek został poddany konserwacji. Zabiegi konserwatorskie generalnie potwierdziły rekonstruowany kształt grotu (ryc. 1-2). Jednocześnie udało się wydobyć z jego tulei relikty drzewca, które przebadano pod kątem rodzaju użytego drewna oraz określono ich chronologię metodą C14². Wyniki przeprowadzonych analiz nakazują rewizję zaproponowanych ustaleń co do chronologii oraz rodzaju i funkcji broni, której elementem był grot znaleziony w Rudniku.

Uzyskana dla próbki pobranej z reliktyw drzewca wyjętego z tulei grotu data C14 to 260 BP±/-30, co po przeprowadzeniu kalibracji pozwala na stwierdzenie, że drzewo, z którego je wykonano, zostało ścięte między rokiem 1515 a rokiem 1800, najpewniej w drugiej-trzeciej ćwierci XVII wieku (ryc. 3). Z kolei analiza gatunkowa wykazała, że drzewce, na którym osadzony był grot, wykonano z drewna klonowego (*Acer* sp.).

Pomijając błąd w datowaniu próbki, możemy mieć teoretycznie do czynienia z dwiema możliwościami. Pierwsza może sugerować, że żelazny, średniowieczny grot był używany jeszcze w czasach wczesnonowożytnych, przy czym, zapewne więcej niż jeden raz, wymieniano mu drzewce, po raz ostatni najpewniej w XVII w., kiedy to osadzono go na drzewcu z klonu. Druga, że drzewce i grot są sobie współczesne, a więc grot ma metrykę wczesnonowożytną. Bez względu na to, która możliwość jest prawdziwa, wydaje się pewne, że broni, której elementem był grot, używano w czasach nowożytnych, najpewniej w XVII stuleciu.

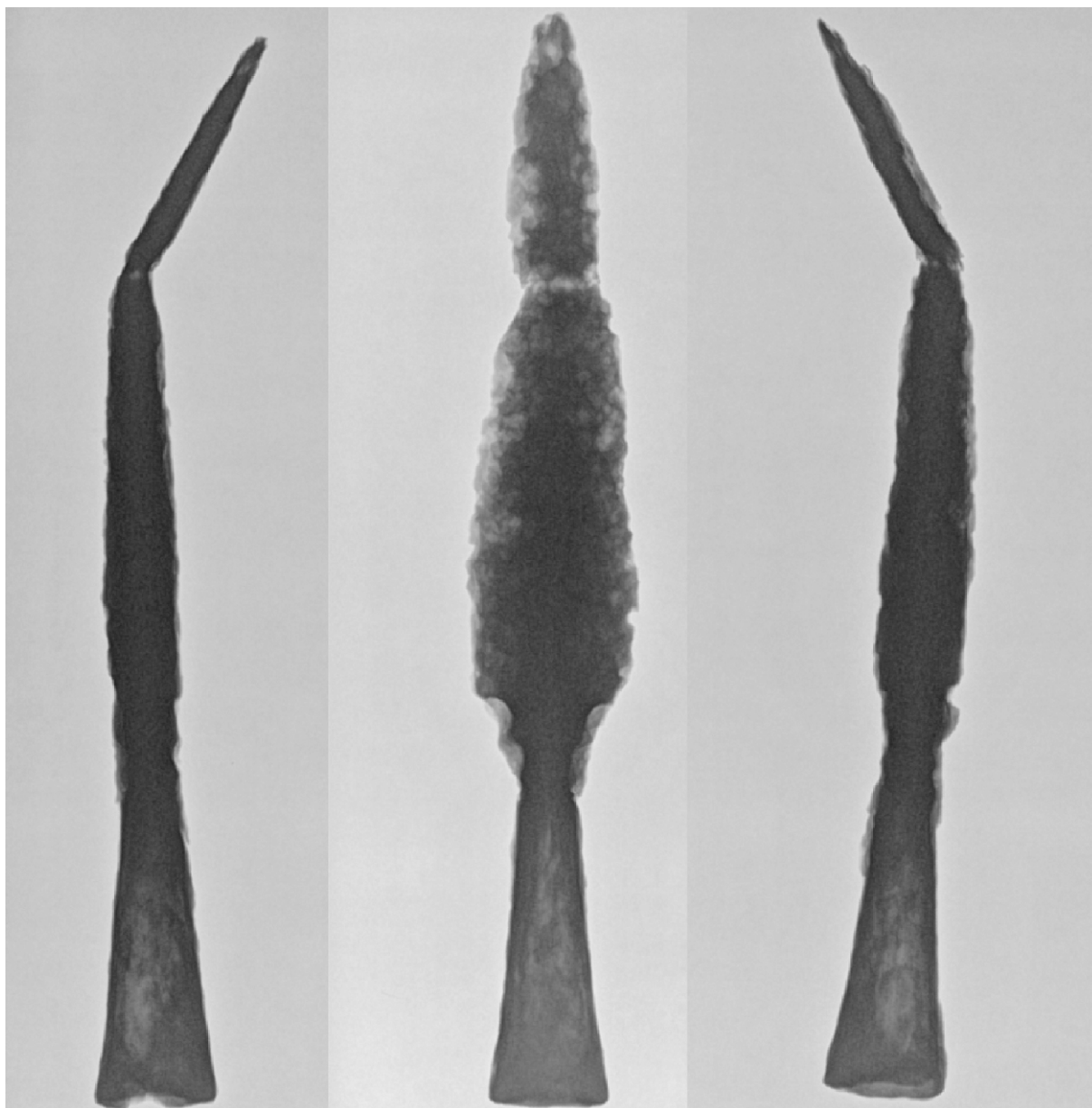
Dotychczasowe badania dendrologiczne wykazują, że do wyrobu drzewców broni drzewcowej używano przede wszystkim drewna jesionu, rzadziej dębu, podczas gdy inne gatunki wykorzystywane były sporadycznie (Stępnik 2018, 254-263). Dla drzewców włóczni bądź piki, ze względu na specyfikę ich pracy polegającą na pchnięciach, blokach i uderzeniach, szczególnie interesujące były cechy drewna określające jego odpor-

* Instytut Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, Polska; ORCID: 0000-0002-9917-710X; e-mail: gflorek@wp.pl.

** Pracownia Archeologiczna Uni-Art, Poznań, Polska; ORCID: 0000-0003-3740-2292; e-mail: stepnik.t@wp.pl.

¹ Artykuł został sfinansowany ze środków własnych autorów. Udział procentowy autorów w powstaniu artykułu: Marek Florek – 50%, Tomasz Stępnik – 50%.

² Analizę gatunkową wykonał T. Stępnik, chronologię próbki określono w Poznańskim Laboratorium Radiowęglowym (nr 17450/21).

Ryc. 1. Rudnik nad Sanem. Zdjęcie rentgenowskie grotu. Fot. Muzeum Regionalne w Stalowej Woli.

Fig. 1. Rudnik nad Sanem. The RTG photo of pole weapon head. Photo by Regional Museum in Stalowa Wola.

ność na obciążenia dynamiczne, takie jak udarność, sprężystość i twardość. Pod kątem udarności najwyżej oceniany jest jesion, którego drewno jest ponadto twarde a jednocześnie sprężyste, stąd jego przewaga jako surowca wśród gatunków, z których wykonywano drzewca. Natomiast klon ma drewno o raczej przeciętnej udarności, miękkie, o średnich lub niskich właściwościach mechanicznych, które ewentualnie mogło się sprawdzać jako drzewce oszczepu, a więc broni miotanej. Sugeruje to, że grot znaleziony w Rudniku mógł być elementem oszczepu. Co prawda uważa się, że groty oszczepów miały niewielkie rozmiary, podczas gdy nasz egzemplarz liczy ponad 28 cm, lecz jednocześnie zwraca się uwagę na to, iż sama wielkość nie może stanowić jednoznacznej przesłanki do uznania funkcji broni drzewcowej (Głosek 1990, 131; Kempke 1991, 81).

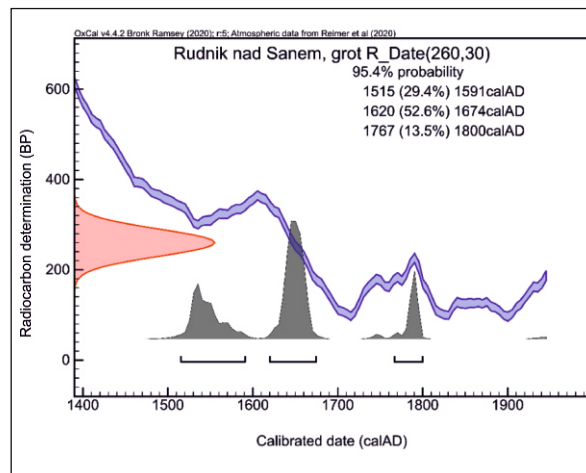
Biorąc pod uwagę wyniki datowania C14 drzewca, bez względu na to, czy stanowił on element oszczepu czy – co wydaje się mniej prawdopodobne z racji gatunku drewna, z którego był wykonany – włóczni bądź piki, byłaby to raczej broń myśliwska, służąca do polowań niż oręż używany w walce.

Używanie do polowań na niedźwiedzie, dziki i jelenie włóczni i oszczepów, a także toporów bądź czekanów w różnych częściach Słowiańszczyzny jeszcze w XIX w. poświadczają materiały etnograficzne (por. Moszyński 1967, 48). Jednocześnie nie można wykluczyć, że broń drzewcowa, której elementem jest opisany grot, mogła być okazjonalnie używana do walki – chyba jednak raczej jako broń plebejska niż będąca na wyposażeniu regularnych oddziałów wojskowych. Mamy tutaj interesującą koincydencję cza-

Ryc. 2. Rudnik nad Sanem. Grot – stan po konserwacji. Fot. Muzeum Regionalne w Stalowej Woli.

Fig. 2. Rudnik nad Sanem. Pole weapon head after restoration. Photo by Regional Museum in Stalowa Wola.

Ryc. 3. Kalibracja datowania radiowęglowego drewna z drzewca. Oprac. T. Goslar.

Fig. 3. Radiocarbon dating of wood from the pole weapon head's shaft. Elaborated by T. Goslar.

sową: drzewce pochodzi najpewniej z drugiej-trzeciej ćwierci XVII w., a w 1656 r. przez okolice Rudnika przechodzi armia szwedzka pod wodzą króla Karola Gustawa przemieszczająca się z okolic Lwowa w kierunku Sandomierza, nękana przez oddziały Stefana Czarnieckiego oraz partyzantkę chłopską. Pod samym Rudnikiem 25 marca 1656 r. ma miejsce potyczka między tylną strażą armii szwedzkiej, wśród której znajdował się Karol Gustaw, a jednym z oddziałów wojsk Czarnieckiego, jak chce tradycja, wspieranym przez miejscową ludność (Święcki 1828, 172; por. też Florek 1995, 17).

Bez względu na to, która możliwość jest prawdziwa, wydaje się pewne, że broni, której elementem był grot z Rudnika, używano w czasach nowożytnych, najpewniej w XVII stuleciu. Jego przykład potwierdza konieczność zachowania dużej ostrożności przy określaniu chronologii przedmiotów pozbawionych kontekstu (i przed ich konserwacją), w tym elementów broni, których forma jest w znacznej mierze zdeterminowana funkcją, tak jak w przypadku grotów.

Bibliografia (transliteracja)

- Florek M. 1995. *Rudnik nad Sanem od drugiej połowy XVI do końca XVIII wieku. Zarys topografii i układu przestrzennego miasta*. „Pamiętnik Sandomierski” 2, 5–22.
- Florek M. 2020. *Średniowieczny grot oszczepu z Rudnika nad Sanem*. „Acta Militaria Mediaevalia” XVI, 282–286.
- Głosek M. 1990. *Broń drzewcowa i obuchowa*. W: A. Nadolski (red.). *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1350-1450*, Łódź, 131–142.
- Kempke T. 1991. *Starigard/Oldenburg. Hauptburg der Slawen in Wagrien. III. Die Waffen des 8. – 13. Jahrhunderts*. „Offa-Bücher” 73. Neumünster.
- Kirpichnikow A. N. 1966. *Drevnerusskoe oruzhie. Vyp. Vtoroi. Kop'ia, sul'sy, boevye topory, bulavy, kisteny IX-XIII vv.* Arkheologiiia SSSR. Svod arkheologicheskikh istochnikov E1-36. Moskva-Leningrad.
- Moszyński K. 1967. *Kultura ludowa Słowian. T. I. Kultura materialna*. Warszawa.
- Nadolski A. 1954. *Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI i XII w.* Acta Archaeologica Universitatis Lodziensis 3, Łódź.

- Stępnik T. 2018. *Drzewca włóczni w świetle analizy surowcowej*. W: P. Sankiewicz, A. Wyrwa (red.). *Broń drzewcowa i uzbrojenie ochronne z Ostrowa Lednickiego, Giecza i Grzybowa*. Biblioteka Studiów Lednickich B1/1, Lednica, 253–268.
- Święcki T. 1816. *Opis starożytnej Polski*. T. 1. Warszawa.

Bibliografia

- Florek M. 1995. *Rudnik nad Sanem od drugiej połowy XVI do końca XVIII wieku. Zarys topografii i układu przestrzennego miasta*. „Pamiętnik Sandomierski” 2, 5–22.
- Florek M. 2020. *Średniowieczny grot oszczepu z Rudnika nad Sanem*. „Acta Militaria Mediaevalia” XVI, 282–286.
- Głosek M. 1990. *Broń drzewcowa i obuchowa*. W: A. Nadolski (red.). *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1350-1450*, Łódź, 131–142.
- Kempke T. 1991. *Starigard/Oldenburg. Hauptburg der Slawen in Wagrien. III. Die Waffen des 8. – 13. Jahrhunderts*. „Offa-Bücher” 73. Neumünster.
- Кирпичников А. Н. 1966. *Древнерусское оружие. Выпуск второй. Копья, сулицы, боевые топоры, булавы, кистени. IX-XII вв.* Археология СССР. Свод археогических источников Е1-36. Москва–Ленинград.
- Moszyński K. 1967. *Kultura ludowa Słowian*. T. I. *Kultura materialna*. Warszawa.
- Nadolski A. 1954. *Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI i XII w.*, Acta Archaeologica Universitatis Lodziensis 3, Łódź.
- Stępnik T. 2018. *Drzewca włóczni w świetle analizy surowcowej*. W: P. Sankiewicz, A. Wyrwa (red.). *Broń drzewcowa i uzbrojenie ochronne z Ostrowa Lednickiego, Giecza i Grzybowa*. Biblioteka Studiów Lednickich B1/1, Lednica, 253–268.
- Święcki T. 1816. *Opis starożytnej Polski*. T. 1. Warszawa.